
KARL BÜCHNER
(1910 - 1981)

«Οί Έλληνες στέκονται στον πρώτο αναβαθμό του πολιτισμού μας, οι Ρωμαίοι άν και παρέμειναν σε μαθητεία, ωστόσο έχουν αναπτύξει κάτι ιδιαίτερο, μια άλλη δυνατότητα εναλλακτική προς την ελληνική...» έγραφε το 1978 ο καθηγητής της Κλασικής φιλολογίας στο πανεπιστήμιο του Freiburg (Brsg) K. Büchner. Ως το βιολογικό του τέλος (19.11.81) πάλευε και χαιρόταν να κατανοεί την ιδιαιτερότητα αυτή του ρωμαϊκού μέσα από τη γνώμη όσων τον πλησίαζαν ως ακροατές ή αναγνώστες του λόγου του. Και ο λόγος του έδενε τη χαρά της έκφρασης με το βάθος του στοχασμού. Ο Büchner ευτύχησε γιατί είχε και μετέδιδε αγωνιστική πίστη στην επιβίωση, στη συνοχή της Ευρώπης μέσω της επενέργειας του ρωμαϊκού πολιτισμού.

Την 6.8.1910 γεννήθηκε στο Gaschwitz, αγροτικό οικισμό στα περίχωρα της Λιψίας. Στην άμεση επαφή με την ήρεμη γη βεβαίωσε ο ίδιος ότι όφειλε τη νηφαλιότητά του και όλος ευγνωμοσύνη ζούσε το δεσμό με το σαξονικό χώρο, όπου πρωτομίλησε σε όσους τον καθεδήγησαν να οικειωθεί την αρχαιότητα. Περάτωσε τη γυμνασιακή μαθητεία στο Nicolaigymnasium της Λιψίας, σχολείο ονομαστό για την ούμανιστική του παράδοση. Στο πανεπιστήμιο της ίδιας πόλης άκουσε κορυφαίους. Ωστόσο προσέγγισε την αρχαιότητα χωρίς δοτά νοητικά πλαίσια. Στις αρχές της δεκαετίας του 1930 έζησε με τους δασκάλους του Bethe, Klingner, Körte, Reinhardt, Schadewaldt την άνοσοφία της Κλασικής φιλολογίας στη Λιψία πριν από την επερχόμενη βαρβαρότητα. Ίδιαίτερα θελγόταν από το λεπτό μουσικό αισθητήριο του F.Klingner κατά την αποτίμηση των μεγάλων λογοτεχνημάτων της αρχαιότητας, κυρίως της ρωμαϊκής. Σε σεμινάρια και παραδόσεις συμεριζόταν τη χαρά που ανάβλυζε από τον σάξονα Klingner «im weissen Arbeitskittel», όταν μετά από ένδελεχή εξέταση διαπιστωνόταν ή ιδιοτυπία, ή αυτοδύναμη λογοτεχνική αξία του ρωμαϊκού έργου σε σχέση με το ελληνικό πρότυπό του. Ο Büchner αισθανόταν ως το τέλος αγωνιστής για την επανακαταξίωση της ρωμαϊκής λογοτεχνίας, την υποβάθμιση της οποίας είχε προκαλέσει στη Γερμανία ή έλληνολατρεία (Winckelmann, Herder, αδελφοί Schlegel, B. G. Niebuhr, T. Mommsen).

Από τον Klingner διδάχθηκε να μην αρκείται στην άποκατάσταση του κειμένου, αλλά να εισχωρεί στο έργο και να εξακριβώνει τον χαρακτήρα του, το ρωμαϊκό στη ρωμαϊκή γραμματεία. Τη στροφή αυτή από το *res cognoscere* στο *rerum cognoscere causas* ως μεθοδολογική ανάγκη της Κλασικής φιλολογίας είχε διακηρύξει (1907) ο επίσης σάξονας προκάτοχος του Klingner στο πανεπιστήμιο της Λιψίας R. Heinze. Το λογοτέχνημα έπρεπε να κατανοηθεί ως συνειδητή προσπάθεια από λεπτές γλωσσικές αποχρώσεις ενός ανθρώπινου πνεύματος, του συγγραφέα. Ο Büchner έφθανε στην κατανόηση, στην προσωπικότητα του συγγραφέα, αφού με επιμονή είχε διαλευκάνει κάθε σχετική λεπτομέρεια. Η κατανόηση όμως απαιτεί στερεό έννοιολογικό υπόβαθρο, το οποίο για τον Heinze είχε προέλευση φιλοσοφική: W. Dilthey και F. Nietzsche. Και στον Klingner, ο οποίος δεχόταν ως κατεξοχήν δάσκαλό του τον πλατωνιστή Paul Friedländer, έσφυζε ή φιλοσοφική

φλέβα. Ὁ ἴδιος ὁ Büchner παρακολουθοῦσε στὸ πανεπιστήμιο τῆς Λιψίας καὶ τὶς παραδόσεις τοῦ Theodor Litt γιὰ τὴ θεμελίωση τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν, ἐνῶ στὰ κατοπινὰ χρόνια ἔδωσε ὡς φιλόλογος δείγματα οἰκείωσης μὲ τὴ φιλοσοφία ἀναγνωρίζοντας πάντα τὴ συμβολὴ τοῦ Dilthey, τοῦ Nietzsche καὶ τοῦ Litt στὴ διαμόρφωση τῆς μεθοδολογίας τῆς Κλασικῆς φιλολογίας.

Ὁ Büchner ἀναγορεύτηκε διδάκτωρ μὲ τὴ διατριβὴ «Beobachtungen über Vers und Gedankengang bei Lukrez», Βερολίνο 1936, σσ. 136. Μὲ βαθειὰ φιλολογικὴ γνώση θεμελίωσε ἐδῶ τὴν ἐνότητα τοῦ *De rerum natura* στὸν τρόπο λειτουργίας τῆς σκέψης τοῦ ποιητῆ. Ἰδιαίτερα ὅσα διαπίστωσε γιὰ τὸ διασκελισμὸ τοῦ στίχου στὸν Λουκρήτιο ἀποτέλεσαν κατὰκτηση τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης καὶ ὥθηση γιὰ περαιτέρω ἔρευνα. Ἀφιερωμένη διατριβὴ στὸν εἰσηγητὴ Klingner ἔχει ἐκδοθεῖ ὡς πρῶτος τόμος στίς μονογραφίες τοῦ περιοδικοῦ *Hermes*, τοῦ ὁποῦ τότε ἦταν ὁ Klingner ἐπιστημονικὸς διευθυντὴς καὶ ἀπὸ τὸ 1952 ὁ μαθητὴς τοῦ Büchner. Ταυτόχρονα μὲ τὴ διατριβὴ γιὰ τὸν Λουκρήτιο ὁ Büchner ἔδωσε ἀπόδειξη γιὰ τὴν πολὺπλευρὴ ἐπαφὴ του μὲ τὴν ἀρχαιότητα. Ἐγραψε γιὰ τὸν πλατωνικὸ Κρατύλο, ἐνῶ παράλληλα συνέχισε τὴ μελέτη τοῦ διασκελισμοῦ τοῦ στίχου ἀπὸ μιά ὀρισμένη ὀπτικὴ στὸν Ὅρατιο.

Τὸ ἐπόμενο ἔτος (1937) δημοσίεψε ἐργασίες μὲ θέμα πάλι τὸν Λουκρήτιο καὶ ἐρεύνησε τὸ ζήτημα γιὰ τὸν Ἐπίκουρο στὸν Μένανδρο. Ἀκόμη ἔκρινε μὲ ἀσυνήθιστη δεξυδέρκεια διδακτορικὴ διατριβὴ γιὰ τὴ θεωρία τῶν ἰδεῶν τοῦ Πλάτωνα. Ὑψηλὴ τὸ 1938 μὲ ἀνέκδοτη μονογραφία γιὰ τὴν Ανδρία τοῦ Τερεντίου ἀνέλαβε τὸ 1939 ἀναπληρωτὴς καθηγητῆς τῆς Κλασικῆς φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Göttingen ὡς τὸ 1940, ποῦ στάλθηκε ὑπὸς στρατιωτῆς στὸ ἀνατολικὸ μέτωπο. Ὑπέμεινε ὅ,τι ἀποστρεφόμενος, ὅπως ἐπὶ Δομτιανοῦ ὁ Agricola, μορφὴ οἰκεία στὸν Büchner. Ἦδη τὸ 1939 εἶχε ζητήσει μέσα στὸν πνευματικὸ πνιγμὸ καταφυγὴ στὸ ἔργο «Philosophiae consolatio» τοῦ Βοηθίου, τὸ ὁποῖο μετέφρασε μὲ προλεγόμενα τοῦ Klingner (ἀνατ. 1954, 55, 64). Τὸ 1942, ἐνῶ νοσηλευόταν ἀκόμη σὲ στρατιωτικὸ νοσοκομεῖο, κλήθηκε στὴν ἔδρα τῆς Κλασικῆς φιλολογίας στὸ πανεπιστήμιο τοῦ Freiburg καὶ μπόρεσε νὰ διδάξει τὸ χειμερινὸ ἐξάμηνο τοῦ 1943-1944.

Μετὰ τὸν ἀεροπορικὸ βομβαρδισμὸ τῆς πόλης, τὴν 27. 11. 44, ὁ Büchner «ἀνακάλυψε» μέσα στὸν κλυδωνισμὸ καὶ στὴν ἀβεβαιότητα ἐκείνων τῶν χρόνων «τὴ νῆσο», στὴν ὁποία θὰ μπορούσε νὰ ἀναπνεύσει τὸ σεμινάριο, τὸν πύργο Wildenstein στὸν ἄνω Δούναβη κοντὰ στὸ Beuron. Ἐκεῖ, ἀπὸ τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1945 ὡς τὶς ἀρχὲς τοῦ καλοκαιριοῦ τοῦ ἴδιου χρόνου, δίπλα στὴ γαλῆνη τῆς γῆς ὁ παιδαγωγὸς μὲ χάρη καὶ ἐπιμονὴ ὀδήγησε τοὺς ἀκροατῆς του νὰ ἀντλήσουν πίστη καὶ ἐλπίδα ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα. Τὸ 1951 μπόρεσε νὰ συνεχίσει τὴ γραπτὴ ἐρευνητικὴ του προφορὰ, τὴν ὁποία οὐσιαστικὰ εἶχε ἀναγκαστεῖ νὰ διακόψει τὸ 1940. Ὁ Büchner «scribens mortuus est». Ὡς τὴ 19.11.81 δημοσίεψε διακόσιες περίπου ἐργασίες.

Στὴν Ἀγγλία, στὴ Φιλανδία, Γαλλία, Ἰταλία, Πολωνία κλήθηκε ὡς ἐπισκέπτης καθηγητῆς καὶ πάντα ἔβρισκε τὸν τρόπο νὰ μορφοποιήσει γιὰ τοὺς ἀκροατῆς του ἐπιστημονικὰ προβλήματα, νὰ γίνῃ ὁμῶγλωστος μαζί τους, ὅπως δεχόμενος καὶ ἐξέταζε ἰσότμια, νηφάλια κάθε γνώμη. Ἐπισκέφθηκε καὶ τὴν Ἑλλάδα οἰκογενειακῶς λίγο μετὰ τὸ 1954. Μαζί μὲ τὸν E. Kunze καὶ τὴν οἰκογένειά του περιηγήθηκαν τὴν Πελοπόννησο. Ὁ Büchner δέχθηκε ὡς θέληματο ἐρμηνείας «τὶς διάφορες ὄψεις τῆς ὁμορφιάς τοῦ ἑλληνικοῦ τοπίου». Τὴν πολλαπλότητα αὐτὴ δὲν κουραζόταν στὰ ἔπειτα χρόνια νὰ τὴν ἀξιολογεῖ μὲ διαρκῶς νέες, λεπτὲς διατυπώσεις. Ἀνασυνέθετε αὐτὸ ποῦ εἶχε δεῖ ἐκφράζοντας στὸν Ἕλληνα ἀκροατὴ μὲ χαρὰ πρωτογενῆ τὶς ἐμπειρίες του ἀπὸ τὴ χώρα, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς. Καὶ πάντα ἐνδιαφερόταν γιὰ τὴν πορεία τῆς σύγχρονης Ἑλλάδας.

Ἄσκούσε τὴν ἐπιστήμη του ὡς πάλι γιὰ τὴ λέξη, ταυτόχρονα γιὰ τὴ συνολικὴ ἰ-

διαιτερότητα του λογοτεχνήματος. Και ενώ πορευόταν μέσα στην αρχαιότητα, συνομιλούσε με το παρόν *simul ante retroque respiciens*. Γύρευε να κατανοήσει τις αξίες του αρχαίου πολιτισμού και να τις μεταδώσει στον ειδικό φιλόλογο, αλλά και στον μορφωμένο αναγνώστη με το ίδιο ερμηνευτικό πάθος. Αναρίθμητες συμβολές πρόσφερε σε ειδικά ζητήματα φιλολογικής λεπτομέρειας. Έτσι οικειωμένος με κάθε πτυχή ενός ευρύτερου θέματος το παρουσίαζε σε συνολική θεώρηση. Έδω ανήκουν μεταξύ των άλλων τὰ ἄρθρα Μ. Tullius Cicero, Briefe und Fragmente, *RE VII A 1*, 1192-1274, 1939 (και αὐτοτελὲς ἀνάτυπο ὀλόκληρου τοῦ ἄρθρου), P. Vergilius Maro, *RE VIII A*, 1021-1486, 1955 (και αὐτοτελὲς ἀνάτυπο· τὰ ἔτη 1960, 1966, 1978 ἀνατυπώσεις· ἰταλικὴ μετάφραση σὲ αὐτοτελὲς δημοσίευμα ἀπὸ τὸν Μ. Bonaria 1963) και ἡ «Römische Literaturgeschichte» 1957 (5η ἐκδ. 1981, Ἰσπανικὴ μετάφραση 1968 ἀπὸ τὸν Α. Ortega), ἔργο, με τὸ ὁποῖο πραγματοποίησε ὁ Büchner ὅ,τι ὁραματιζόταν τὸ 1907 ὁ Heinze στὴ διακήρυξη ἐκείνη γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς μεθοδολογικῆς στρωφῆς, δηλ. τὴν παρουσίαση τῆς ἱστορίας τῆς ρωμαϊκῆς λογοτεχνίας ὡς μέρους τῆς ἱστορίας τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ. Πραγματικὰ με τὴ «Römische Literaturgeschichte» παρέδωσε ὁ Büchner στοὺς μεταγενέστερους ὄχι μόνον τὸ ερμηνευτικὸ του ἐπιτεῦγμα γιὰ τὴν ἀξιοσπούδαστη ἰδιοτυπία τοῦ λογοτεχνήματος, ἀλλὰ και τὴ συνεκτικὴ κατανόηση κάθε πλέγματος ἀνθρωπίνων σχέσεων, στὸ ὁποῖο γεννήθηκε και ἐξελίχθηκε ἡ ρωμαϊκὴ λογοτεχνία. Με τὸ πνεῦμα αὐτὸ δημοσίεψε ἐκτενὴ μονογραφία γιὰ τὸν Τερέντιο, «Das Theater des Terenz» 1974, σσ. 524, ὄργανο με τὸ ὁποῖο ἐλευθερώνεται ἡ ὁδός, γιὰ νὰ ἀποτιμηθεῖ ἐπιτέλους τί στίς κωμῳδίες τοῦ Τερέντιου εἶναι τοῦ Τερέντιου «Das Terenzische im Terenz». Ἔτοιμο νὰ τυπωθεῖ ἄφησε τὸ πρῶτο γερμανόγλωσσο ἐπιστημονικὸ ὑπόμνημα στὸ «De re publica» τοῦ Κικέρωνα, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἀναθεώρηση τῆς μεγάλης γραμματολογίας τῶν Schanz-Hosius ἔχει ὀλοκληρώσει, ὅσο γνωρίζω, τὸν πρῶτο τόμο. Στίς συνολικὲς θεωρήσεις τοῦ Büchner καταλέγονται ἀκόμη μονογραφίες γιὰ τὸν Λουκρήτιο, τὸν Ὀράτιο, τὸν Σαλλούστιο, τὸν Κικέρωνα, γιὰ κατευθυντήριες ἰδέες τοῦ ρωμαϊκοῦ βίου (π.χ. Humanitas), κριτικὲς ἐπισκοπῆσεις τῆς βιβλιογραφίας γιὰ ὀρισμένο συγγραφέα (Ὀράτιος, 1939 ἀντ. 1969 κ. 1974) ἢ θέμα (Κ. Büchner-J. H. Hofmann, «Lateinische Literatur und Sprache in der Forschung seit 1937», 1951), παρουσίαση τῆς ἱστορίας τῆς παραδόσεως τῶν κειμένων, 1961.

Οἱ ἐπιμέρους μελέτες τοῦ Büchner, συγκεντρωμένες τώρα σὲ δέκα τόμους «Studien zur römischen Literatur», 1964-1979, ἐπιβεβαιώνουν ὅτι ὁ συγγραφέας δὲν ἔχει τομέα ἐνδιαφερόντων ἄλλο ἀπὸ τὴν Κλασικὴ φιλολογία στὴν ὀλότῃτῃ της. Δίκαιο, φιλοσοφία, Ἑλληνες ἢ Ρωμαῖοι, ἱστορία και οὐμανισμός, γλώσσα, ρητορικὴ, ἀρχαϊκὴ ἐποχὴ και νεολατινικὴ λογοτεχνία ἀποτελοῦσαν ερμηνευτικὰ ἐρεθίσματα γιὰ τὴν εὐφυία του, γόνιμα γιὰ καθένα πού τὰ πλησιάζει. Και ἐπειδὴ ὁ Büchner κατέφασκε τὸ παρόν, ἔδωσε μιὰ σειρά ἀπὸ μεταφράσεις τῶν κυριότερων ἔργων τῆς ρωμαϊκῆς λογοτεχνίας (Λουκρήτιος, Κικέρων, Σαλλούστιος, Ὀράτιος, Σενέκας, Βοήθιος, Ἐρασμος), με τίς ὁποῖες ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀποκάλυψε νέες δυνατότητες τῆς γερμανικῆς γλώσσας και συνετέλεσε νὰ προσεγγίσουν τὴν ἀρχαιότητα πολλοὶ ἔξω ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν ἐιδικῶν.

Ὁ Büchner μιλεῖ σὲ μᾶς: Ille ego qui fuerim, quem legis ut noris, accipe posteritas.